

ЗНАМЕНИТИ УКРАЇНЦІ

ТЕТЯНА
ПАНАСЕНКО

...ронив для друку і для постановки
...ого робити, ще
у такій...
...що, що возбуджуються враги і грібні
...ються мене і стануть зневажаю
...ті, що "Україна в огні" - це прав
...а моя правда про народ і його дух
...ить, нікому, отже, вона не потрі
...е потрібно, крім панасенка.

/X/ 1943

...аги в Києві од голоду, од голодн
...мій батько не вірив у нашу пер
...а. Він вважав, дивлячись на кол
...Україна загинула навідні разом з
...Він не мав надії зустрітись у
...що поневолі кинули його на пот
...своє життя десь по
...мер у ве

ОЛЕКСАНДР
ДОВЖЕНКО

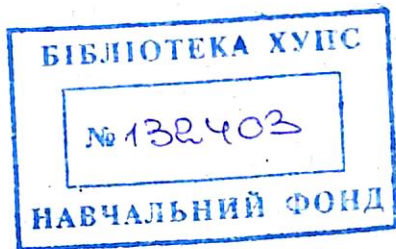
FOLIO

94(477)
П/6

ЗНАМЕНІТІ УКРАЇНЦІ

ТЕТЯНА ПАНАСЕНКО

ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО

Харків
«Фоліо»
2018

УДК 929:791.44.071.1(477)

П16

Серія «Знамениті українці»
заснована в 2009 році

Художник-оформлювач
О. А. Гугалова

Приємно було дивитися на те, як Довженко йшов... Красиво закинута д'горі голова, сильна, нервова шия, розгорнуті плечі, розмахисті рухи рук, випростані груди, широкий легкий крок — це була гармонійна хода людини, яка вільно почуває себе в світі, якій органічно при-
таманне почуття ритму і лінії.

Микола Бажан

Панасенко Т. М.
П16 Олександр Довженко / Тетяна Панасенко; худож.-оформ-
лювач О. А. Гугалова. — Харків: Фоліо, 2018. — 120 с.: іл. —
(Знамениті українці).

ISBN 978-966-03-5098-4 (Знамениті українці).

ISBN 978-966-03-8305-0.

Олександр Довженко (1894—1956)... Талановитий, харизматичний, натхненний, готовий у будь-яку мить до активної дії, до творчості... Добрий, легкий у спілкуванні, цікавий і приємний співбесідник, який лише своєю присутністю робив людей кращими, не допускав бруду в думках, у словах... Художник і письменник, захоплений красою й гармонією у житті, вражаючий широтою думки... Вимогливий і невтомний режисер із залізною силою волі, фільми якого стали новим словом у світовій кінематографії, а кінострічка «Земля» увійшла до десятки найкращих фільмів усіх часів і народів...

УДК 929:791.44.071.1(477)

ISBN 978-966-03-5098-4
(Знамениті українці)
ISBN 978-966-03-8305-0

- Т. М. Панасенко, 2012
- О. А. Гугалова, художнє оформлення, 2018
- Видавництво «Фоліо», марка серії, 2009

ТАЛАНТ І КРАСА

Сучасники Олександра Петровича Довженка стверджували, що ніхто не бачив його пасивним, байдужим або ж заспокоєним і розслабленим. Його звичайний стан — незмінна висока душевна напруга. Зовні стриманий, він завжди був немов наелектризований, готовий до невідкладної дії, до неймовірного злету фантазії. Ті, хто знав митця, казали, що до такої людини, як Олександр Петрович, хотілося прийти, бути поруч. У його присутності люди ставали кращими: він був надзвичайно харизматичним, з дивною аурую, легкою й комфортною людиною, але разом з тим лідером — навіть якщо мовчав. Характеризуючи Довженка — «...скромний, красивий, мужній, мудрий, тихий і чистий», — І. Андроников¹ забув лише про одну рису — доброту. Розповідають, що навіть доноси на Олександра Петровича часто були не злочинними й ворожими, а захопленими!

¹ Андроников (Андронікашвілі) Іраклій Луарсабович (1908—1990) — російський радянський письменник, літературознавець, народний артист СРСР, доктор філологічних наук. Літературознавчі книги: «Життя Лермонтова» (1939), «Оповідання літературознавця» (1949). Виступав з усними оповіданнями про видатних письменників, артистів та ін.

Для всіх навколо Довженко був центром всесвіту, він був Сонцем, навкрути якого обертались інші планети. Юрій Яновський порівнював його голос із фанфарами, які неможливо було не слухати. Він був закоханий у красу й гармонію, захоплений усім, що відбувається в житті, — уже зрілий митець занотував у своєму «Щоденнику» слова Анатолія Франса¹, які повністю відповідали його світогляду: «Якщо вибирати між красою і правдою, я вибираю красу. У ній більш глибокої істини, ніж в одній лише голій правді. Істинне тільки те, що прекрасне».

Він був мрійником і фантазером. Остап Вишня² казав, що Довженко «завжди говорив не про те, що було, і не про те, що є, а про те, що колись буде». Мріяв усю землю перетворити на розкішний квітучий сад. Його називали «живим акумулятором ідей». Мав пристрасть усе перебудовувати й змінювати, а точніше — вдосконалювати, покращувати. Виношував план архітектурної забудови і реставрації Києва, створив проект архітектурного оформлення Дніпра, проектував пам'ятники видатним діячам.

Йому був лише рік, коли брати Люм'єри³ в Парижі вперше продемонстрували диво технічної думки — «рухливі фо-

¹ Франс Анатоль (Жак Анатоль Тібо; 1844—1924) — французький письменник. «Злочин Сильвестра Боннара» (1881), «Таїс» (1890), «Острів пінгвінів» (1908) та ін. Нобелівська премія, 1921.

² Остап Вишня (Губенко Павло Михайлович; 1889—1956) — український радянський письменник-сатирик і гуморист.

³ Брати Люм'єри (Луї Жан і Огюст) — французькі винахідники, що розробили конструкцію кіноапарата для знімання і проєкції рухомих фотографій.

тографії». Це було народження кінематографа у світі. А в Україні саме він, Олександр Петрович Довженко, підніме це мистецтво до найвищого рівня. Неповторний Чарлі Чаплін¹ зазначав: «Слов'янство поки що дало світові в кінематографії одного великого митця, мислителя і поета — Олександра Довженка».

¹ Чаплін Чарлз Спенсер (1889—1977) — американський кіноактор і режисер. У 1913—1952 рр. працював у Голлівуді. Фільми: «Золота лискоманка» (1925), «Вогні великого міста» (1931), «Диктатор» (1940) та ін.

ЗМІСТ

Талант і краса	4
Родина	7
Навчання	12
Варвара	16
Пошуки	20
За кордоном	22
Художник	24
Кіномистецтво. Перші кроки	29
Шедеври	33
Зустріч	36
Юлія чи «Юлька»?	40
«Земля»	44
Звукове кіно	50
Заслання? Втеча? Порятунки?	53
На Далекому Сході. «Аероград»	58
«Український Чапаєв»	61
Визволення	66

Війна	69
Щоденник	74
Харків	82
«Україна в огні»	85
Останні роки війни	91
«Мічурін»	95
Подальша робота	98
В Україні	103
«Я не геній...»	108
Останній рік. Неповернення	114